

Sedaj smo povedali menda vse, kar nam viri o njem poročajo. Zaradi odločne narodne zavesti, redke značajnosti ima Všeherd v narodu češkem mnogo čestilcev. Naj si ga tudi slovenski pravniki ohranijo v spominu, saj ona doba, ko bode nemško pravo po avstrijskih vseučiliških napravilo mesto avstrijskemu in slovanskemu pravu, ona doba ni več daleč. Po tem še le se postavi Všeherd na zasluženost, na prvo mesto.

Literatura o Všeherdu je zelo bogata. Naj omenimo naslednje spise:

1. Veleslavin v historičnem Koledarji leta 1590, list 54.
2. Procházka: *Miscellaneen der böhm. und mähr. Litteratur*. 2. Theil, Prag 1785.
3. F. H. Zvěřina: *Des Viktorin Cornelius von Wsseherd Gerichtsverfassung im Königreiche Böhmen*. 1808. (Manuskript.)
4. Václav Hanka: Viktorina Kornelija zè Všeherd knihy devatery o praviech, sudiech i o diskách země české. V prvem zvezku „Staročeske biblioteke“ l. 1841. Uvod od Fr. Palackega.
5. Dr. Ant. Beck: *Wagner's Zeitschrift für österr. Rechtsgelehrsamkeit und politische Gesetzeskunde*. 1843.
6. Slovník naučný: Všeherd.
7. Dr. Rybiček: *Časopis čes. muzeja* 1856.
8. Dr. Slavíček v „Právniku“ l. 1861.
9. Dr. Zoubek v *Památkách*, 1866.
10. Dr. H. Jíreček, najnovejša kritična izdaja Všeherdovih knjig in nekoliko privatnih pisem. Na svitlo dal spolek pravnikov „Všeherd“ leta 1874.

Sestavil Janko R—è.

O naših pravnih reformah.

III.

Posestnikom zastavnih pisem naj se postavi kurator, če vidi vladni komisar, da so pravice udeležencev v nevarnosti, če pride zavod, ki je izdal zastavna pisma v konkurz, ali pa po predlogu onega, ki ne more priti do svoje pravice zaradi tega, ker posestniki

zastavnih pisem nimajo zastopništva. (§. 3. postave od 24. aprila leta 1874, št. 48 d. z.)

In isto tako določuje §. 1. postave od dne 24. aprila 1874, št. 49 d. z., da naj se postavi kurator posestnikom razdeljenih dolžnih pisem ali takih, ki se morejo indosirati (parcijal, prioritet, srečk itd.) če so pravice udeležencev v nevarnosti, ker nimajo skupnega zastopništva, ali če zarad tega pravice drugih ljudi ne morejo do izvršitve. Posebno takrat, če pride dolžnik takih pisem v konkurz, postavi naj se kurator, ki ima varovati pravice upnikov.

Glavno načelo imenovanih postav izrečeno je v §. 9. postave od dne 24. aprila 1874, št. 49 d. z., ki določuje, da v zadevah, ki se tičejo skupnih pravic posestnikov razdeljenih dolžnih pisem, posamezni posestnik ne sme sam zastopati se; ima pa pravico udeležiti se pravd kot intervenijent. Izvzete iz te določbe so pa stvari, ki se tičejo samo individualnih razmer mej upniki in dolžnikom.

S temi postavnimi določili prodrlo se je načelo našega občnega državljanskega zakonika, da sme vsak polnoletni pravni subjekt ravnati gledé svojega premoženja čisto po svojej lastnej volji. Ta pravica odvzela se je posestnikom zastavnih pisem in parcijal in izročila se je osebam, ki večkrat z udeleženci nimajo prav nobene druge zveze, kakor da so se jim po sodnji postavili za varuhe.

Velike važnosti je tukaj pomen „skupnih pravic“, ker le gledé teh so udeleženci pod kuratelo. In že leta 1877, ko dotični postavi nista bili še tri leta v veljavi, so sodnije to vprašanje različno reševale. Prva in druga instanca sta namreč izrekli, da zapadli kuponi železniških prioritet imajo prištevati se „skupnim pravicam“ v smislu §. 9. postave od 24. aprila 1874, da torej posestnik prioritet zapadlih kuponov ne sme iztožiti sam, temveč mora se za to postaviti poseben kurator.

Najvišja sodnja pa se je izrekla z odlokom od 10. aprila 1877 št. 4208 sod. rep. št. 90, v nasprotnem smislu, da za imenovani posel postava ne zahteva kuratorja, temveč, da posestnik sam sme iztožiti svoje zapadle kupone. Ali vsled judikata dné 16. oktobra 1877, št. 10126, izbrisal se je imenovani odlok iz sodskega repertorija, ne da bi se bilo najvišje sodišče izreklo o tem pravnem vprašanji in merito.

Tako postopanje najvišjega sodišča v principijelnih vprašanjih, ki se nahaja pri novejih postavah mnogokrat, mora vsak praktičen jurist obžalovati, ker nižje sodnije nimajo zanesljivega direktiva. Ali vendar se ta neprijetna prikazen ne more očitati sodnijam, večkrat še celo ne postavodajalcem, ker ti in one imajo pred soboj nedovršene, nejasne razmere, kjer se vse še neprenehoma giblje in premika, za to tudi temeljita kodifikacija ali judikatura večkrat ni mogoča.

Kar se tiče poprej navedene kontroverze, smo popolnoma prepričani, da niso postavodajalci nikdar imeli namena, zapadle kupone železniških prioritet prištevati mej „skupne pravice“ udeležencev. Ti kuponi so sicer v ozki zvezi s prioritetami samimi, dokler ne zapadejo. Ali ko se imajo izplačati, postanejo čisto samostojne terjatve, izluščijo se iz poprejšnje skupnosti in so individualna zadeva mej upniki in dolžnikom.

Nasprotna trditev ne zlagala bi se z jasno besedo postave in bi imela sitne posledice. Če bi upnik, da iztoži 15 ali 20 gl. prisiljen bil, prositi za kuratorja, bi ga gotovo ne mikalo, kupiti si železniških prioritet.

Seveda pridemo s tem iz pravnega na oportunitetno stališče ali ker sta ti dve postavi, — kakor je že rečeno bilo — sklenili se le iz oportunitete, ni da bi interpretirali najvažnejši §. 9 v nasprotnem smislu.

Pravico kuratorja imenovati ima ona sodnija, pri kateri je dolžnikova firma registrirana, ali sodišče, v katerega okrožji so se izdala dolžna pisma, ali če to iz pisem ni razvidno, sodišče, v katerega okrožji imajo dolžna pisma izplačevati se. Sodišče, ki je kuratorja imenovalo, obdrži tudi pozneje vso kuratelno oblast.

Ako izda dolžna pisma podvzetje, ki je pod posebnim vladnim nadzorstvom, naj kuratelna oblast ravna vedno v soglasji z vladnim komisarjem. (§. 2, postave od dne 24. aprila 1874. leta, št. 49 d. z.)

Nalog kuratorja posestnikov zastavnih ali razdeljenih dolžnih pisem vjema se v obče z nalogo kuratorja občnega državljan-skega zakonika (§. 3. al. 4., postave od 24. aprila 1874, št. 48 d. z. in §. 6. postave od 24. aprila 1874 št. 49 d. z.)

Pri podvzetjih, ki so pod posebnim vladnim nadzorstvom, ima vladni komisar kuratorja v vseh stvareh podpirati. (§. 7 postave od 24. aprila 1874 št. 49 d. z.)

Dolžnost kuratorjeva je, udeležencem o njihovih razmerah poročati brez okolišajev. (§. 8, ib.)

Če udeleženci zapazijo, da kurator ni sposoben za svoj posel ali da ne zasluži njih zaupanja, naj poročajo sodnji, katera ima stvar preiskavati in potem odločiti, ali kuratorja pusti na njegovem mestu ali ga odstavi. (§. 10, ib.)

Za intabulacijo zastavne pravice upnikov na nepremakljivo premoženje dolžnikovo zadostuje izjava dolžnikova, da zastavi upnikom svoje posestvo, ali izjava dosedanjih intabulirancev, da izročé svoje realno pravo novim udeležencem. Dolžnega pisma ali cesije za vknjiženje ni potreba. (§. 11, ib.)

Pri vknjiženji se udeleženci niti imenovati ne smejo — popolnem novo načelo — ampak vpiše se le skupna svota njihovih terjatev, za katere se je zastavilo posestvo. (§. 12, ib.)

Če se zarubi posestvo kakega zavoda, ki je izdal zastavna pisma, mora sodnija poročati o tem vladnemu komisarju. Vladni komisar naznani sodnji, ali je dotično posestvo namenjeno za to, da varuje pravice posestnikov zastavnih pisem. In sodnija potem izreče, da rubežen velja le v tej meri, da ni škodljiva imenovanim pravicam. (§. 3, postave od 24. aprila 1874, št. 48, d. z.)

Zanimivo je, da se razdeljena dolžna pisma po postavi od 24. aprila 1874, št. 49 d. z., smejo vinkulirati (§. 16, ib.), kar nasprotuje pojmu dolžnih pisem au porteur.

Jasno je, da imate imenovani dve postavi nekako čudno tendenco. Če pridejo interesi upnikov in dolžnika v nasprotje, postavijo se upniki in ne dolžnik pod kuratelo. Te in enake določbe teh postav, ki so se sklenile le iz utilitarnih ozirov, prouzročile so hudo reakcijo zoper ta dva zakona. Od jedne strani se je zahtevalo, da naj se odpravita popolnem, ker so ponehale izjemne razmere gospodarstvene krize leta 1873, od druge strani pa se je terjalo, da naj odločuje v teh zadevah večina udeležencev.

Vlada je skušala posredovati mej obema načeloma s postavo od dne 5. decembra 1877, št. 111 d. z.

Kuratorja imenuje vedno še sodnija, ali na stran so mu postavljeni trije zaupni možje, ki se volijo v občnem zboru vseh udeležencev. (§. 1.)

Ti zaupni možje imajo votum informativum v vseh važnih zadevah pri sodnji in pri kuratorji. Pri občnem zboru, katerega

skliče kuratelna sodnija po ediktu, sme vsak udeleženec izreči svoje mnenje, katero se ima protokolirati in na katero se mora sodnija ozirati. (§. 9, ib.)

O važnih zadevah posvetuje se kurator z zaupnimi možmi in izroči dotične izjave sodnji.

Proti sodnijskim odlokom sme vsak zaupni mož pritožiti se. (§. 13.)

Ako pride na vrsto važno vprašanje, o katerem se ni še sklepalo pri občnem zboru, sme se sklicati nov občni zbor. (§. 15.)

Ako je sodnija pritrdila predlogu kuratorjevemu, s katerim se ta pooblasti za važna opravila (§. 13), ima vsak udeleženec pravico, pritožiti se na višo sodnijo. (§. 16.)

S temi določbami skušalo se je nekoliko v okom priti onej brezozirnosti, s katero se je s postavama l. 1874 odreklo udeležencem vse osebno uplivanje na razpolaganje o njihovih skupnih pravicah, ali ob jednom omajala se je pravna moč teh zakonov: pomagati hitro in brez ugovora v kritičnih položajih. S temi polovičarskimi sredstvi, kakor omahuje postava od dne 5. decembra 1877. leta mej načelom individualnega prava in občne koristi, postal je uspeh omenjenih zakonov jako dvomljiv. Tu pomaga navadno le hitra pomoč, bodisi primerna pogodba z zadolženim podvzetjem, bodi si veliko posojilo. Takej pomoči pa zna sedaj nasprotovati posamezni udeleženec, morda iz kratkovidnosti, morda iz trmoglavosti.

Z jedno roko se je vzelo opravičencu vse uplivanje na skupne interese, z drugo roko pa se mu je dal važen del tega upliva nazaj.

Po vsem tem se lahko trdi, da z navedenimi postavami nikakor niso rešene in uredjene pravne razmere posestnikov zastavnih in razdeljenih dolžnih pisem. Ta nalog ima rešiti še le prihodnjost. In rešiti dalo se bo to vprašanje, ki postaje vedno večje gospodarstvene važnosti, še le takrat, ko se konečno spozna in reši pojem narodno-gospodarstveni in pravni značaj dolžnih pisem „au porter“.
